

het helpt wel als mensen als
Shellenberger en ecomodernisten dat
105 toegeven. Zoals wetenschappers
vaak verplicht zijn om hun *competing
interests*³⁾ te tonen, zouden auteurs
standaard inzage moeten geven in
hun *competing ideals*⁴⁾. Een soort
110 Kahnemann-clausule (van het boek
Thinking, Fast and Slow): “Mijn snelle
brein had allang besloten dat dit de
enige juiste oplossing is voor het

115 klimaatprobleem. Mijn langzame
brein vond de bijbehorende cijfers en
studies.”

(7) Dan zouden we bijvoorbeeld kun-
nen concluderen dat Shellenberger
nog steeds net zo irrationeel is als
120 zijn opponenten en als de jongere
anti-kernenergieversie van zichzelf.
Dat maakt zijn betoog absoluut niet
minder geloofwaardig. Het maakt het
des te interessanter.

*naar: Rosanne Hertzberger
uit: NRC, 10 november 2018*

Rosanne Hertzberger is microbioloog.

noot 1 “*Why I changed my mind*”: “Waarom ik van gedachten ben veranderd”.

noot 2 ‘Ruttiaans’ verwijst naar de Nederlandse minister-president Mark Rutte.

noot 3 *competing interests*: concurrerende belangen, vrij te vertalen als belangenverstremgeling

noot 4 *competing ideals*: concurrerende idealen

Tekst 4

Misschien eerst eens begrijpen wat ons overkomen is

(1) In amper twintig jaar zijn we
wereldwijd verslaafd geraakt aan
dingen met een beeldscherm. Het
kost ons moeite deze dingen een
5 paar uur uit te zetten. We zijn bang
dat we iets zullen missen. We willen
toch snel nog even iets opzoeken.
We voelen lichte paniek als we
ergens geen bereik hebben. Online-
10 neurose wordt dat ook wel genoemd,
of ‘digibesitas’.

(2) Horen we hier veel debatten
over? Is Den Haag in rep en roer?
Niet echt. De digitale technologie
15 wordt om economische redenen
kritiekloos omarmd of zelfs gepro-
moot, zoals door Sander Dekker die
er in 2016 als staatssecretaris van
Onderwijs voor pleitte het hele

20 onderwijs “in rap tempo te digitalise-
ren”. Technobedrijven die het onder-
wijs zelfs willen ‘gamificeren’, omdat
leerlingen anders niet meer tot leren
te verleiden zijn, krijgen ruim baan.

25 (3) Maar wie zou nu – amper twee
jaar verder – dat beleid nog om-
armen? Wie heeft er inmiddels geen
kennis genomen van de vele onder-
zoeken over de negatieve invloed
30 van digitalisering op de cognitieve en
sociale vermogens? Om over de nek-
en rugpijnen, de slapeloosheid en
aandachtsstoornissen nog maar te
zwijgen.

35 (4) Misschien moeten we eerst eens
proberen te begrijpen wat ons pre-
cies overkomen is. Computers, iPads
en smartphones onderscheiden zich

van de oude dingen hierin dat zij
40 geen besloten ding op zich zijn, maar
een medium dat verwijst naar iets
buiten het ding: het worldwide web
met zijn oneindige informatiestromen,
onbegrensde werelden en dus ook
45 onbegrensde mogelijkheden. Het is
dit onbegrensde karakter dat ons
parten begint te spelen.

(5) We kunnen immers altijd nog
verder zoeken, nog meer informatie
50 inwinnen, nog meer berichten plaat-
sen, nog meer Facebook-vrienden
krijgen, nog meer artikelen raadple-
gen of nog meer vakantiehuisjes
opzoeken. De postbode komt niet
55 één keer, maar honderden keren per
dag. Onze aandacht wordt voort-
durend onderbroken door zoemende,
trillende of piepende beeldschermen
of telefoons. Omdat de nieuwe
60 dingen geen einde kennen, valt er
niets af te ronden of te voltooien en
wordt onze informatiehonger maar
niet gestild.

(6) Diverse auteurs, van Nicholas
65 Carr tot Sherry Turkle en Hans
Schnitzler, hebben de afgelopen
jaren de onderzoeken over de in-
vloed van de digitalisering op een
rijtje gezet. We kunnen weliswaar
70 steeds sneller informatie vinden,
maar we zijn steeds slechter in staat
om deze aandachtig te lezen en er
een weloverwogen mening over te
vormen. De nieuwe technologie lijkt
75 op een gestage en sluipende manier
onze kritische vermogens aan te
tasten. We consumeren informatie in
plaats van erover na te denken.

“Vroeger kon ik me moeiteloos
80 verdiepen in een boek of een lang
artikel,” schrijft Carr. “Nu laat mijn
concentratie na een bladzijde of twee
al te wensen over. Ooit was ik een
diepzeeduiker in een zee van woor-

85 den. Nu glijd ik over de oppervlakte
als een jetskiër.”

(7) De nieuwe dingen vragen om een
intensieve vorm van mentaal multi-
taken. Ze laten ons werkgeheugen
90 volstromen met informatie en dwin-
gen ons brein te jongleren met wat
hersenswetenschappers ‘omschakel-
kosten’ noemen. Van de ene naar de
andere informatiebron zappen onder-
95 breekt onze aandacht, waardoor
onze hersenen zich steeds moeten
heroriënteren, wat veel energie kost.
Ons brein heeft tijd en rust nodig om
de vele informatie goed te kunnen
100 verwerken, maar die gunnen we ons-
zelf niet. Gevolg is een overspanning
van het brein, met als eerste symp-
tomen concentratieproblemen en
slapeloosheid, en vervolgens ernsti-
105 ger klachten als chronische stress,
ADHD, hoofdpijnen, burn-out en
depressieve stoornissen. Twee derde
van de zieke werknemers zit thuis
vanwege deze klachten, meldde het
110 Centraal Bureau voor de Statistiek.

(8) Het is ook een mythe dat we door
de digitalisering daadwerkelijk met
anderen verbonden zijn. Hoewel de
communicatiefrequentie via Face-
115 book, e-mail, Twitter en sms vertien-
voudigd is, blijkt uit onderzoek van
onder anderen de Britse neuroloog
Susan Greenfield dat we minder in
staat zijn subtiele, typisch menselijke
120 vormen van empathie en compassie
voor anderen te voelen. Dat komt
niet alleen doordat een like op
Facebook of een kort sms-bericht
qua betekenisvolle inhoud nu
125 eenmaal niet te vergelijken is met
een gesprek. Greenfield constateert
een sterke afname van sociale
vaardigheden als we hoofdzakelijk
nog via beeldschermen communice-
130 ren. Lichaamstaal, oogcontact en
stembeluid trainen namelijk voor een

aanzienlijk deel onze sociale vaardigheden. Voor een beeldscherm ver-
leert het brein de technieken die ons
135 in staat stellen de ander te peilen en
te begrijpen.

(9) Wie het onderwijs “in rap tempo”
wil digitaliseren, gaat voorbij aan
deze inzichten en onderzoeken.

140 Daarom brak ik in mijn boek *Kairos*
een lans voor de vertellende docent,
die niet alleen de sociale vaardig-
heden van de leerlingen traint, maar
ook hun cognitieve en talige vermo-
145 gens scherpt, zoals het onderschei-
den van hoofd- en bijzaken, het inter-
preteren van een verhaal, het her-
kennen van een mening en het ver-

zinnen en formuleren van tegenargu-
150 menten. “*Reclaiming Conversation*¹⁾”,
vat Sherry Turkle, de auteur van
Alone Together, dit treffend samen.

(10) De tijd dat beeldschermen
slechts voor snelle informatie of on-
155 schuldig vertier zorgden, ligt achter
ons. Het zijn ook onruststokers, aan-
dachtvreterers en privacyschenders,
die weliswaar de zakken van multi-
nationals vullen, maar het onder-
160 scheid tussen mens en machine
doen vervagen. We zullen een poli-
tiek debat moeten beginnen over de
juiste maat van digitalisering, zowel
op school, als op het werk en thuis.

*naar: Joke Hermsen
uit: NRC, 9 november 2018*

*Joke Hermsen (1961) is filosoof en schrijver van meerdere romans en
essaybundels.*

noot 1 Letterlijk vertaald: “Het teruggeisen van conversatie”.

*De teksten die voor dit examen gebruikt zijn, zijn bewerkt om ze geschikt
te maken voor het examen. Dit is gebeurd met respect voor de opvattingen
van de auteur(s). Wie kennis wil nemen van de oorspronkelijke tekst(en),
raadplege de vermelde bronnen.*

*Het College voor Toetsen en Examens is verantwoordelijk voor vorm en
inhoud van dit examen.*